

บทคัดย่อ

โครงการสืบค้นทุนทางสังคมและแนวทางการสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้
งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรี

คำถามวิจัย

กระบวนการสืบค้นทุนทางสังคมและแนวทางการสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้งานวิจัย
เพื่อท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรี ควรเป็น
อย่างไร?

สวนบทบาทพี่เลี้ยงนักวิจัย

การได้รับโอกาสในการทำงาน "วิจัยเพื่อท้องถิ่น" (Community - Based Research : CBR) ภายใต้การสนับสนุนกระบวนการทำงานของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.) สำนักงานภาค เพื่อให้ได้มีโอกาส "เรียนรู้ทุกอย่าง" "เรียนรู้ทุกคน" ในพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรีอย่างทั่วถึงโดยการใช้เครื่องมือเพื่อการสืบค้นทุนทางสังคม (Social Mapping : SM) มาเป็นฐานความรู้ในการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จากการได้เรียนรู้ร่วมกับชุมชนโดยมีพื้นที่เป้าหมายหลักในการทำงานคือ อำเภอบางปะมา และอำเภอหนองหญ้าไซ ทำให้เห็นจุดเข้าในการทำงานได้อย่างดีมากขึ้น โดยการใช้ฐานประสบการณ์ทำงานเดิมอันเป็นทุนเดิมด้านการจัดการความรู้ (Knowledge Management : KM) ทำให้เราได้หลักในการทำงานว่า ก่อนการเข้าสู่กระบวนการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เราต้องวิเคราะห์เครื่องมือ SM ว่าสามารถนำไปช่วยกระบวนการทำงานของตนเองได้อย่างไร? การวางแผนการทำงานโดยนำชุดประสบการณ์ในการทำงานเดิมมาร่วมค้นหาคำตอบจากการทำ SM ในจังหวัดสุพรรณบุรี จึงเริ่มต้นจากฐานการทำงานเดิมในพื้นที่ที่สถาบันการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข(สรส.) ได้ดำเนินงานหนุนเสริมการทำงานให้แก่ชุมชนในอำเภอบางปะมาโดยการใช้ KM ไปพัฒนาท้องถิ่นร่วมกับผู้นำชุมชน คือ พื้นที่ตำบลลัดดาว ดังนั้น การทำงานในฐานประสบการณ์(มือใหม่)ควบคู่ไปกับบทบาทการเริ่มต้นทำความเข้าใจต่อการเป็นพี่เลี้ยงนักวิจัยประจำจังหวัดสุพรรณบุรี จึงมีจุดเริ่มต้นที่ตำบลลัดดาวเป็นแห่งแรกในการทำงาน

ผลที่เกิดจากเครื่องมือ Social Mapping

การเริ่มต้นการทำงานโดยใช้ SM มาเป็นเครื่องมือในการค้นหาแนวทางในการทำงาน เพื่อค้นหาทุนทางสังคมที่จะส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น รวมถึงแนวทางที่จะส่งเสริมกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เหมาะสมกับพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรีนั้นจากประสบการณ์ในการทำงานเดิมทำให้เราเรียนรู้ว่ากระบวนการทำงานเพื่อชุมชนท้องถิ่น หาก

ต้องการพัฒนาชุมชนให้มีความยั่งยืนแล้วนั้น จำเป็นต้องทำความเข้าใจกับหน่วยงาน องค์กรที่เข้ามาช่วยสนับสนุนคนในชุมชนท้องถิ่นเสียก่อนเพื่อทำความเข้าใจร่วมกันในการทำงาน โดยเฉพาะการทำงานที่เน้นสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น(อปท.) เพราะอปท.เป็นหน่วยงานที่ต้องเข้ามาหนุนเสริมและพัฒนาชุมชนท้องถิ่นโดยตรง ถ้าในกระบวนการทำงานสามารถสร้างความเข้าใจกับอปท.และสร้างความร่วมมือในการพัฒนาชุมชนได้ โดยให้อปท.ต่อยอดกระบวนการการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้นั้น ย่อมสามารถสร้างความเข้มแข็งและสร้างความยั่งยืนให้แก่ชุมชนได้โดยแท้

ดังนั้น การทำงานในพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรีจึงมีกระบวนการการทำงานที่เน้นสร้างความร่วมมือกับอปท.โดยตรง โดยในพื้นที่เป้าหมายในอำเภอบางปะมาได้มีการต่อยอดฐานการทำงานเดิมกับตำบลดาว โดยใช้กระบวนการสร้างความเข้าใจกับกระบวนการการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นร่วมกับผู้นำท้องถิ่นโดยเฉพาะกับทางองค์กรบริหารส่วนตำบลลัดดาว(อบต.ลัดดาว) เพื่อค้นหา“ตัวตน”ที่ต้องการทำงานวิจัยเพื่อนำไปพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างมีส่วนร่วม

ในด้านอำเภอหนองหญ้าไซ แม้ว่าจะเป็นอำเภอขนาดเล็กแต่ในการเริ่มต้นการทำงานกลับมีความยากมากกว่าในอำเภอบางปะมา เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ไม่เคยผ่านกระบวนการทำงานที่เน้นการพัฒนางานอย่างต่อเนื่อง การพัฒนาชุมชนของแต่ละองค์กรที่เข้ามาทำงานในชุมชนท้องถิ่นจะเป็นในรูปแบบโครงการไฟไหม้ฟางแบบทึ้งสิ้น(ผ่านมาก่อนไป) ไม่ได้มีการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง ทำให้การลงศึกษาชุมชนเพื่อค้นหาทุนทางสังคมค่อนข้างยาก เพราะชาวบ้านไม่มีความมั่นใจในกระบวนการการทำงานของคนทำงานภาคประชาสังคม ดังนั้น พี่เลี้ยงจึงได้ปรับวิธีการทำงานในรูปแบบใหม่คือการเข้าร่วมเวทีของอบต.เป็นหลัก โดยเริ่มต้นที่อบต.หนองหญ้าไซ อันเป็นองค์กรเดิมที่เคยร่วมการทำงานในช่วงของการเป็น“นักจัดการความรู้ท้องถิ่น”ในระยะต้นๆกับทางสรส. ระบบสายสัมพันธ์เดิมๆของคนเคยทำงานร่วมกันจึงทำให้การเข้ามายกับอบต.เป็นไปด้วยความราบรื่น วิธีการทำงานจึงเริ่มต้นจากการ“แนะนำ”กระบวนการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นกับทางผู้นำท้องถิ่น(อบต.) และความพยายามต่อการสร้างความเข้าใจในกระบวนการการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยพี่เลี้ยงเองก็พยายามทำความเข้าใจงาน CBR ไปพร้อมๆกับพื้นที่ที่เป้าหมายเช่นกัน โดยกระบวนการ CBR มีเป้าหมายในการให้คนในชุมชนท้องถิ่นได้สร้างความรู้และสร้างกลไกการจัดการปัญหาของตนเองโดยยึดถือความต้องการของชุมชนเป็นที่ตั้ง โดยให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนคนในชุมชนให้เป็นผู้ทำวิจัยเองทุกขั้นตอน ตั้งแต่การเป็นผู้กำหนดประเด็นที่จะทำวิจัยเอง โดยอบต.ต้องเข้ามาช่วยสนับสนุนงบประมาณบางส่วนในการพัฒนาคนในชุมชนท้องถิ่นของตนเองด้วย จากการสร้างความเข้าใจร่วมกับอบต.และการร่วมมือเคราะห์กันลุ่มการเรียนรู้ในชุมชนทำให้เห็นเจตุร่วมในการทำงานร่วมกัน คือ การพัฒนาภารกิจเมียวชนในตำบล แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นกระบวนการการทำงานจึงต้องเริ่มจากการที่กลุ่มการเรียนรู้นั้นเป็นผู้สนับสนุนโดยตนเอง ดังนั้น กระบวนการทำงานจึงต้องเริ่มต้นจาก

การ “หาคน” แล้วค่อย “หาโจทย์” แล้วค่อยเริ่มทำความรู้จักกับชุมชนพูดคุยกับกลุ่มเป้าหมายให้มากขึ้น บ่อยขึ้น เพื่อการนำไปวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมาย “ตัวจริง เสียงจริง” ในการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในระยะต่อไปได้

ดังนั้น การเรียนรู้รายทางจากการใช้ SM มาเป็นเครื่องมือก่อนการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงมีประโยชน์ในการทำงานแก่ตนเองอย่างยิ่ง เพราะการ “รู้เข้า รู้เรา” ก่อนการทำงานจะช่วยให้ทำงานร่วมกับชุมชนได้ง่ายมากขึ้น โดยเฉพาะการทำงานในพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรี นั้นทำให้เลิงเห็นว่า “จุดเข้า” ของชุมชน ถ้าเริ่มต้นจากการทำความเข้าใจและสร้างความร่วมมือกับอบต. ท้องถิ่นได้ก่อน จะช่วยให้การทำงานในชุมชนสามารถจัดการได้ง่ายขึ้นในระยะยาว และคุณประโยชน์อีกประการหนึ่งคืออบต. เองก็สามารถสร้างทีมทำงานในแต่ละพื้นที่เพื่อเป็นทีมทำงานร่วมกับพี่เลี้ยงประจำจังหวัดได้ เพราะอบต. ที่เน้นการพัฒนาคน ย่อมคาดหวังต่อการสร้างคนในการทำงานของตำบลเองเช่นกัน

บทเรียนที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน

การทำงานภายใต้บทบาทการเป็น “พี่เลี้ยงนักวิจัย” ควบคู่ไปกับ “นักวิจัยมือใหม่” ทำให้มีความเข้าใจในการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นมากขึ้น ว่ากระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ต้องการการทำงานที่เป็นระบบ เป็นขั้นตอนในการทำงานเพื่อตอบคำถามความสงสัยในวิธีการทำงานแต่ละขั้นตอน เพื่อนำมาเป็นข้อมูลต่อการวางแผนการทำงานให้แก่ตนเองเพื่อให้การทำงานบรรลุเป้าหมายอย่างที่ควรจะเป็น การทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงเป็นกระบวนการที่เน้นการสร้างความรู้ในตัวคน โดยคนในท้องถิ่นเป็นผู้แก้ไขปัญหาด้วยตนเอง ก็คงเช่นเดียวกัน กับการสมบทบาทการเป็นพี่เลี้ยงนักวิจัยที่ต้องค้นหากระบวนการทำงานที่มีความเหมาะสมกับตนเองให้เจอด้วยตัวของตัวเอง โดยการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง (Action Research) พร้อมๆ กับการถอดบทเรียน (After Action Review : AAR) จากการทำงานของตนเองเป็นระยะๆ เพื่อนำความรู้จากการทำงานในแต่ละขั้นตอนมาเป็นชุดความรู้ในการทำงานเพื่อสามารถวางแผนการทำงานของตนเองได้ในระยะต่อไป